

ГРАНД ДЖОРДЖ

ЧЕТВЕРТЕ ВІДОБРАЖЕННЯ

книга VI

*В павутині Злого Фатуму
смерть виткана у кожному вузлі*

ГРАНД ДЖОРДЖ

Четверте відображення
книга VI

Електронна книга

Усі книги Гранд Джорджа видано в авторській редакції на офіційному сайті автора: <https://grandgeorge.com.ua>

Інтерлюдія

Відлюдник зустрів ранок на схилі гори. Щоденний ритуал давав змогу розім'яти застояні м'язи після сну, а також допомагав чаклунові зібрати серед чагарнику сухі гілки для того, щоб розпалити вогонь і розігріти сніданок.

Щоправда, схід сонця відлюдник проспав, зате уникнув досвітнього холоду і вітру.

«Старію!» – зітхнув чарівник, оглядаючи кам'яну пустку, що розкинулася вниз. З висоти найкрупішої й найвищої гори хребта Узбадшатур можна було розгледіти звивисті річки, блискучу поверхню озера Ракхас Зарам, густі ліси й туман над орківськими болотами.

Трохи ближче і лівіше посеред кам'яної пустки височіла самотня гора – Угрулбунд. Замість вершини її вінчав величезний кратер. Ще далі за вулканом виднівся високий ліс, який довговухі називали Ярвейн Тауром. Він приховував ельфійську святиню – чарівне озеро Хіфаелін.

Вдалині на півдні впадав у вічі край жовтої пустелі, де зараз бовталася в сідлі остання надія відлюдника.

«Все-таки він знову вижив! Попри складні обставини перемиг лічів і вцілів, – подумав Фатум. – Чи можу я йому довіряти? Чи можу зізнатися учневі в тому, що виконую волю Володаря Відображень?»

Відлюдник зітхнув і похитав головою.

«Ні. Занадто ризиковано відкриватися людині, яку може схопити Повелитель або його шпигуни. Якщо я і можу комусь довіряти, то тільки собі!»

Відлюдник подивився вниз, туди, де голий схил, вкритий плямами чахлої трави, переходив у чагарник. Чародій понишпорив очима поміж валунів.

«Нікого».

Він зробив кілька пасів рукою, прикрив очі, прошепотів заклинання «Орлиного зору» і широко відчинив повіки.

Змінені очі пожовкли по краях, усередині нерівними овалами проявилися пташині зіниці. Пустельник впорався із запамороченням, потім вдивився в укриття на межі чагарнику і трави.

На перший погляд, не помітив нічого нового, зате орлиний погляд суттєво наблизив усі предмети. Уже за кілька миттєвостей це дало свої плоди. У просвітах кущів вдалося відшукати величезну мандибулу.

– Прокляті тварюки! – вилаявся Фатум. – Довго вони ще збираються стерегти мене?

Відповідь однією фразою спливла в пам'яті чародія:

– Тварюки із безодні мають імунітет до магії, – попереджав Володар Відображень, – їх також майже неможливо вбити списом або стрілою. Вони сторожитимуть тебе стільки, скільки буде потрібно! Не намагайся втекти, Фатуме. Навіть якщо тобі вдасться перехитрити тварюк, я знайду і жорстоко покараю тебе!

Відлюдник скривився, його пересмикнуло:

– Бррррр! - він зібгався і скасував дію «Орлиного зору».

– Самому мені не впоратися з тібами. Єдина надія на учня. Я все розповім йому зараз же, а потім...

У голові набатом забило тривогу недобре передчуття. Гнітюче відчуття посилювалося з кожною миттю.

– Знову, – роздратовано видихнув Фатум. – І не сидиться ж йому вдома!

Відлюдник поспішив повернутися у свою сиру печеру. Опинившись у головному залі, Фатум спробував уявити, де цього разу з'явиться Володар Відображень.

– Він завжди відкриває портал у мене за спиною! – буркнув роздратований чарівник і постукав пальцем по губі, намагаючись не помічати потужного магічного тиску, що наростав у його голові: – А якщо встати ось так?

Вкотре відлюдник намагався передбачити місце, в якому можна було б встановити пастку для Володаря Відображень. Поки чарівник не ризикував нападати на Повелителя, але про всяк випадок готувався до цього. Фатум підхопив невеликий і абсолютно нешкідливий килимок біля ліжка й задумався знову:

– Якщо я встану обличчям до ложа, спиною до вогнища... – чаклун метнувся до протилежного краю печери й розстелив килимок у місці передбачуваної появи непроханого гостя. – Перевіримо мою теорію!

Фатум став у центрі кімнати, рівненько спиною до килимка й обличчям до ліжка. Тривале гнітюче очікування завершилося тихим грюком, одразу ж після цього позаду чародія виник протяг.

Відлюдник змусив себе обернутися повільно й обережно. Будь-який ворожий рух Повелитель міг сприйняти за агресію і тоді...

Утім, думати про погане Фатум не міг. Натомість він зобразив на обличчі ввічливу й підслесливу посмішку, а потім низько схилився перед гостем.

– Повелителю, я радий знову бачити тебе в моїй скромній оселі.

Володар Відображень не зрадив собі, його обличчя приховувала чергова маска. Цього разу на ній була зображена нова емоція – здивування. Чорні лінії губ і брів блищали, як і вся поверхня білої лакованої маски.

«Новенька!» – вирішив відлюдник, підслесливо дивлячись на Повелителя.

Гість стояв поруч із яскравим порталом, поверхню якого прикривало щось на кшталт водної гладі, по краях якої сяяло блакитно-біле світіння.

– Усе блазнюєш, Фатуме! – прогудів гість так, що у відлюдника затряслися жижки.

– Просто радію тобі, немов ласкавому сонечку..

Володар Відображень хмикнув, мабуть, порівняння з чимось добрим розвеселило його.

Відлюдник змусив себе не дивитися на ноги Повелителя і на заповітний килимок. Чарівник навіть думати боявся про будь-що інше, крім власної привітної усмішки.

Нарешті, Володар Відображень перевів погляд на чарівні двері біля свого плеча і недбало махнув рукою. Крізь гладь, яка коливалася всередині блискучого овалу, пройшли слуги, які пронесли крізь портал велику скриню. Щойно важка ноша опустилася на землю посеред печери, важливий гість рявкнув:

– Геть!

Обидва носії поспішно зробили крок назад у чарівні двері, і ті миттєво зачинилися і зникли. За час, поки гість стежив за порталом, Фатум встиг роздивитися і ноги Повелителя, і свій килимок.

Одна нога Володаря Відображень потрапляла на прямокутну підстилку, інша торкалася кам'яної підлоги печери.

«Майже вгадав!» – промайнуло в голові Фатуму.

– Чого ти такий усміхнений!? – запідозрив недобре Володар Відображень.

– Радію твоїй появі, Повелителю! – одразу знайшовся відлюдник.
– Ти прийшов дізнатися новини?

– І це теж, – кивнув гість і попрямував до виходу з печери. – Підемо на сонце. Ніяк не звикну до цього затхлого й мерзенного запаху!

– Ти сам вибрав це місце... – заїкнувся Фатум і одразу закусив губу.

– Що? – закричав Володар Відображень.

Відлюдник поморщився від посиленого магією гучного голосу.

– Вибач, Повелителю! З вогкістю в печерах нічого не можна вдіяти, – пролепетав чарівник. – У мене не вистачає дров навіть на те, щоб приготувати їжу. Рубати на схилі вже нічого, а нижче ніж чагарник мене не пускають тобі.

– Хм, гаразд. Підемо прогуляємося.

Обидва вийшли на сонце, спустилися на зручний майданчик, де Володар Відображень дозволив собі трохи помовчати, милуючись краєвидом, що відкрився з висоти. Відлюдник смиренно стояв поруч.

Сонце поки що піднялося недостатньо високо і до полудня було ще далеко.

– Що з кулею, яку я тобі залишив?

– Артефакт справно працює, Володарю! – запевнив Фатум.

– Таких небагато у Відображеннях, тож бережи його, а то позбудешся голови.

– Звісно. Я зберігаю його в надійному місці, після кожного використання загортаю кулю в м'яку ганчірку, а потім замикаю в скрині.

Повелитель у масці кивнув і запитав:

– Що з цим жадібним піратом... як його? – пробурчав гість і клацнув пальцями.

– Король Анлаф! – підказав відлюдник.

– Так!

– Правитель Кайголма і Сірих островів погодився на твої умови, Володарю, – відлюдник усміхнувся і додав: – Він задовольнився половиною Кварта, хоча спочатку стверджував, що йому, як нащадку старшого з братів завойовників, належить усе королівство, включно з Межиріччям.

– Дурна мишача метушня! – презирливо заявив Повелитель і поправив маску на своєму обличчі.

– Повністю згоден! – поспішно кивнув Фатум і додав: – Анлаф не розуміє, що незабаром у Четвертому Відображенні все належатиме тільки тобі, мій Повелителю!

Глава 1. Відступ

** Пустеля, після генеральної битви з армією мерців **

Довга низка воїнів пленталася стародавньою кам'яною дорогою. Частина війська пересувалася верхи, інша частина – пішки. Сонце і пісок виснажували людей і двох гномів із самого ранку. Спека і відсутність пристойних запасів води та їжі посилювали й без того поганий настрій. Бойовий дух пішов у мінус, воїни важко переживали смерть товаришів і поразку в нічній битві. Більшість бійців клувало носом, дехто хитався від втоми.

– Пити! Води! – вкотре закричав тяжкопоранений мечник.

– Потерпи трохи, – заспокоював його півсотник. – Ось прийдемо в наш старий табір і тебе вилікують...

Убитий голос командира не переконав воїна, той знову закричав:

– Пи-и-и-и-ти!

Граф Ігва, за сумісництвом командувач армії, позіхав і енергійно тер очі, які злипалися.

– І що тепер, графе? – запитав командир кінноти Регнволд. – Люди страшенно втомилися, а нас досі переслідують мерці! Їх залишилося тисяч п'ятнадцять, не менше!

Командувач подивився на товариша, озирнувся назад, і тільки тоді заговорив:

– Ми перевершуємо нежить у швидкості. Тому ми просто відступимо, коні нам у цьому допоможуть. Ближче до вечора або навіть раніше ми опинимося в старому таборі між барханами, – Ігор змахнув з лиця злипле волосся. – Тварюки не встигатимуть за нами, вже я-то знаю!

– Що з того? Тварюки все одно не зупиняться, гнатимуть нас до кінця! Ми втратили половину війська, стріли й болти майже закінчилися! У нас багато поранених. У стрій зможуть встати не більше п'яти тисяч виснажених воїнів.

– Нічого. У наших лавах залишилися ветерани й досвідчені воїни, які зуміли пережити минулу ніч. У таборі біля барханів ми встигнемо трохи перепочити, там ми й зустрінемо розтягнуті сили супротивника. Спочатку бити їх буде набагато легше, оскільки вони не матимуть такої одномоментної чисельної переваги. Без натиску наша піхота і стрільці перемелють їх без особливих втрат.

– А що буде, коли підійдуть основні сили ворога, а наші сагайдаки остаточно спорожніють? – поцікавився командир кінноти.

– Тоді ми знову вчинимо як Спартак.

– Як хто?

– Тварюки ж по-різному озброєні й одягнені, вони з різною швидкістю пересуваються пісками! Вони повільні й не можуть бігати. Тактику, про яку я говорю, застосовував Спартак – це полководець, який використовував відступ для того, щоб розділяти й окремо бити ворожі сили.

– Ніколи про нього не чув. А про відступ хтось обов'язково скаже, що це боягузтво, – весело зауважив Регнволд.

– Якщо такі будуть у нашому війську, я надам їм вибір, – Ігор зробив паузу, щоб подивитися товаришеві в обличчя. – Або ці завзяті поборники військової честі залишаться і помруть, або відступлять, як це зроблять інші.

– У чому ж сенс? Адже честь не жарти!

– Сенс у тому, що базіки або будуть мертві, тоді вони не зможуть називати нас боягузами, або відступлять і стануть переможцями разом із нами, а переможців, як відомо, не судять!

– Хм, – командир кінноти підібгав губи. – Це може спрацювати.

Ігор пришпорив коня й усміхнувся.

– У Спартака працювало і в нас спрацює, не сумнівайся!

Регнволд недовірливо хмикнув і запитав:

– А він вижив, цей твій любитель бігати?

– Що?

– Я кажу, Спартак переміг усіх своїх ворогів? – запитав усміхнений Регнволд.

– Ні, – жорстко відповів Ігор.

Усмішка на обличчі командира кінноти зачахла на очах.

Воєвода відвернувся, і простежив поглядом за втомленим воїнством. Більшість людей йшла пішки, мало хто подорожував у сідлі.

– Командуй привал! – кинув воєвода товаришеві. – Після відпочинку заміни вершників. Сподіваюся, вони встигли відпочити.

*

Ще до вечора військо повернулося до місця, де вони ночували позаминулої ночі. Два бархани, що зручно прикривали улоговину з

дорогою, поки нікуди не поділися.

Ігор зістрибнув із коня, підійшов до Тамарзіріла, якому подорож верхи давалася особливо важко.

Гном грізно зиркнув на воєводу, який мав намір допомогти ковалеві злізти з коня, та незадоволеним голосом гаркнув:

– Я сам!!!

Потім із кректанням перекинув ногу і сповз із сідла, але кінь в останню мить смикнувся і рвонув уперед, ступня у майстра-ковалю поїхала, і Ігор ледве встиг схопити гнома під пахви. Обидва Провідники повалилися на пісок.

Почулися тихі смішки, воїни почали посміхатися. Гном відкотився вбік і пробурчав:

– Дякую.

Ігор підвівся з піску і почав обтрушуватися.

– Мертвяків не видно! Може, відстали? – пробасив Тамарзіріл.

– Вони йдуть за нами, можеш не сумніватися, – заявив Ігор. – Краще приготуй своїх списників до бою.

– А жерти коли будемо? – прогудів Німругріл. – Рахуй з учорашнього вечора нічого не їли!

І почалася звичайна табірна метушня. Ігор відрядив патрулі на захід і зав'язав розмову зі своїми воєначальниками:

– Ситуація з провіантом зовсім сумна! – скаржився королівський воєвода Микола, витираючи піт зі своєї лисини. – Ми зараз доїдаємо жалюгідні залишки, які зуміли прихопити з собою. Особливо важко доводиться коням. Для них нічого їстівного не взяли, тікали, рятуючи себе й самих коней.

– У тилу мали залишитися обози з провіантом, та й воду мали підвозити справно! – нагадав граф Регнволд. – Потрібно тільки

дістатися до руїн містечка...

– Як ми туди доберемося? – пробурчав Степан. – Ще один перехід без води й провіанту буде для коней останнім.

Ігор поворухнувся, з шипінням вдихнув повітря і наказав:

– Відправте гінців до обозників. Я хочу, щоб нам назустріч висунулися кілька возів із провіантом і водою! Графе, розпорядися!

Регнволд кивнув своєму помічникові, той зірвався з місця і побіг до вершників.

Командувач тим часом продовжував розпоряджатися:

– Степане, готуй половину війська до зустрічі мертвяків.

– Угу.

– І врахуй, воювати будете без арбалетників і лучників. Треба берегти боєприпаси.

– Хм, – межиріченський тисячник підібгав губи й засопів.

– Ну, що не так?

– Тут би краще списників залучити! – Степан подивився на гнома.

– Ідіть тоді удвох і не поспішайте ганяти людей, – заявив Ігор. – Час до вечора ще є, дозорні попередять про появу ворога.

Обидва кивнули й пішли тихо перемовляючись.

Воєвода Микола втупився на командувача і з подивом запитав:

– А мені що накажеш робити?

– Займися людьми, простеж, щоб усім дісталася їжа, відокрем і забезпеч належний догляд за пораненими.

– Ні кухарів, ні лікарів майже не залишилося, а ті, що вижили, ледве живі.

– Кепсько! Хитрість ліча нам дорого обійшлася, – погодився Ігор.
– Доведеться призначити нових кухарів і лікарів. Займися цим.

Микола пішов, обливаючись потом.

– А мені дісталися коні? – усміхнувся Регнволд.

– Саме так! – кивнув командувач. – Без твоїх і заводних коней ми не довго не протягнемо.

– Що ти пропонуєш?

– Поки що не знаю, – Ігор знизав плечима. – Мені треба подумати.

*

Мертвяки з'явилися в сутінках. На той час люди встигли трохи відпочити й поспати. Половину військ Ігор відправив на схід ще кілька годин тому. Ті пішли в бік Кварту кам'яною дорогою і зникли з поля зору.

У таборі між барханами залишилися лише ті, хто міг битися і хто буде максимально ефективно боротися з ворогом. Серед таких бійців переважали межиріченські щитоносці та королівські списники.

Ігор вирішив залишити в таборі також трохи стрільців. Попередньо відібравши в тих, хто залишав табір, усі боеприпаси. Тепер сотня арбалетників і півтори сотні лучників зайняли височини на барханах і піщаний півтораметровий вал, який піхотинці Миколи насипали поперек входу в улоговину.

Попереду перед собою склали два вогнища із залишків того, що знайшлося в таборі. Також усюди навколо понатикали смолоскипів.

Ворожа орда розтягнулася і нестрункою юрбою перла широким слідом, залишеним людьми й кіньми. Побачивши смолоскипи й багаття, мерці радісно завурчали й додали ходу.

Ігор вліз на коня і дивився на ворогів, які наближалися, як кіт на сметану.

– Чого їх боятися, Миколо!?! – запитав він у лисого воєводи. – Ні магів, ні натяку на дисципліну в них більше немає.

– Зате їх дуже багато! – пояснив свій страх співрозмовник. – Навіщо ти відпустив половину війська?

– А толку нам від стрільців, у яких скінчилися боєприпаси? – хмикнув Ігор. – У ближньому бою від них буде мало користі. До того ж лучники одягнені в шкіру, яка в ближньому бою не врятує.

– Нас тепер у шість разів менше, ніж почвар! – вигукнув королівський воєвода. – Як ти сподіваєшся перемогти їх?

– Я й не збирався перемагати, друже мій! – усміхнувся Ігор.

– Навіщо ж ми тут встали?

Командувач похитав головою, немов учитель, якого засмутив недбайливий учень.

– Почекай і все побачиш сам.

Микола, здавалося, спітнів навіть більше, ніж на палючому сонці. Піт градом стікав із його обличчя.

– Ти ж не хочеш нас тут усіх угробити? – нарешті, видавив він із себе.

Ігор окинув його співчутливим поглядом і знову похитав головою, немов показуючи: «Миколо, ти невиправний!»

Тим часом перші мертвяки добрели до трилінійного ладу людей. Щитоносці підняли щити, а списники з другого і третього ряду вдарили списами. З'явилися перші упокоєні трупи.

З кожною хвилиною потік мерців дедалі збільшувався, уперше стрій позадкував, залишаючи за собою на піску десятки повалених ворогів.

Ігор оцінив відстань до насипного валу і пробурмотів:

– Ще є двадцять кроків!

Нарешті, потік мертвяків ущільнився настільки, що щитоносцям довелося вступити в бій. Вони орудували своїми короткими мечами й намагалися послабити натиск мерців. Поверх їхніх голів били списи, але почвари почали накопичуватися, а людський стрій знову позадкував.

– Командуй заміну! – зажадав Ігор.

Микола рвонув до резервістів, які вишикувалися біля підніжжя валу.

– Замінити списників! – наказав він.

Резервісти змінили другу, а потім і першу лінію. Списники зі свіжими силами, здавалося, змінили хід битви. На якийсь час відступ припинився і натиск ворога ослаб.

Однак, це було лише тимчасовим успіхом, про що вже за кілька хвилин сповістив моторошний крик. Одного зі щитоносців висмикнули з ладу і тепер рвали на частини за кілька кроків від першої лінії. Друг нещасного спробував виручити його, але одразу впав на коліна, з його розірваного горла, клекочучи й булькаючи, вирвалася червона кров.

Мертвяки накинулися на нього і за лічені секунди зірвали з його тіла обладунки та шолом, вчепилися в його руки, ноги, горло й обличчя зубами та іклами. Шеренга позадкувала назад, поспішно закриваючи пролом.

– Втратили ще двох людей і чотири кроки, – прошепотів Ігор, коли поруч зупинився лисий воєвода.

– А що буде, коли воїни упруться спинами в піщаний вал, – пробурмотів Микола.

Битва розгоралася дедалі сильніше. Тиск посилювався не тільки по центру, а й на флангах. Ліворуч у бій вступили гвардійці, праворуч половину флангу налічували лицарі, половину – рекрути Тamarзіріла.

– Чого ти зволікаєш, Ігорю?! – обурився лисий воєвода. – Нехай стрільці підтримають піхоту!

– Не можна! – процідив крізь зуби Ігор. – Боєприпасів занадто мало!

– У них повні комплекти стріл, – заперечив Микола.

– Коли закінчатся ці стріли, ми вже ніяк не зможемо вплинути на результат бою, – пояснив Ігор і наблизив до співрозмовника похмуре обличчя. – Мені потрібен козир у рукаві, і я не маю наміру використовувати його зараз!

– Ясно, ясно, – барон примирливо виставив перед собою руки.

За пів години, після четвертої зміни списників, натиск, який чинили мерці, зріс настільки, що глибина їхнього строю повсюдно збільшилася до п'яти рядів. Втрати серед щитоносців зростали, постійно доводилося латати дірки в першій лінії.

На флангах справи йшли ще гірше. На правому, де командував Тамарзіріл, мерці вже піднялися на третину бархана, а на лівому, де зовсім не було списників, гвардійці ледве утримували вершину.

Ігор подав знак Регнволду, той вислав на допомогу лівому флангу півсотні кінних стрільців.

Нежить усе прибувала й прибувала. Нарешті, граф Ігва пробурмотів собі під ніс:

– Пора змотувати вудки.

Щитоносці та списники в центрі вже наблизилися впритул до насипу, який сильно обмежував їхню маневровість.

«Ще крок назад, і вони упруться в перешкоду!» – подумав Ігор і повернувся до дзвонаря. – Стрільцям залп!

Дзвін подав сигнал, арбалетники й лучники вступили в бій. З висоти й такої відстані він виявився напрочуд ефективним. Ворожий натиск на кілька миттєвостей ослаб, списники вдарили ще кілька

разів, добиваючи найближчих почвар, а потім почулися крики сотників і півсотників:

– Відступаємо! Усі назад!

І одразу новий наказ:

– По конях!

Відступ виглядав як формена втеча. Жодної дисципліни й порядку. Мечники, піші лицарі, щитоносці, списники й стрільці – все змішалось, перетворилося на лавину. Сто метрів швидконогі й легкоозброєні воїни подолали за рекордний час. Слідом за ними ледь встигали списники й арбалетники. Важкоозброєні піхотинці поспішно лізли на коней. Воїни, що стримували почвар, нетерпляче пританцьовували на місці, чекаючи моменту, коли всі коні будуть зайняті, а потім стрімголов мчали геть з улоговини.

Мертвяки брели по п'ятах, перевалили через піщаний вал і, утробно гарчачи, покотилися хвилею в улоговину.

Особливо прудких зустрічали вершники графа Регнволда.

– Що вони роблять!? – вигукнув охоронець командувача, вказуючи на кількох шляхетних лицарів, які не побажали відступити зі своєї позиції.

– Ідіоти, намагаються красиво померти! – випалив Ігор, спостерігаючи за відважними дурнями, які падали один за одним, під натиском натовпу почвар.

Праворуч на бархані залишився один із нащадків шляхетного графа, тупий настільки, що навіть не зміг закінчити королівську військову школу, яку, здавалося б, міг подужати будь-хто.

Лицар був одягнений у відмінні гномівські обладунки. Хіба тільки шолом і латні рукавиці на ньому виглядали чужорідними. Безрозсудний ідіот, який опинився в оточенні мерців, вертів полуторним мечем і прикривався щитом.

Його залізяка описувала дивовижні кренделі, в боки летіли голови, кінцівки й шматки гнилого м'яса. Щит зустрічав мертвяків шипами й окованими краями. Навколо лицаря пісок виглядав багряним, у сполохах кількох смолоскипів його обладунки блищали сріблом.

– Подивіться! – заволав один із гвардійців, якого намагалися посадити на коня. – Потрібно допомогти йому! Усі в бій!

Ігор підскочив до вояка, який волав, і вдарив його п'ятою шаблі у скроню.

– Вантажте дурбеліка на коня, я з ним потім розберуся! – крикнув командувач його товаришам.

Тим часом хвиля мерців надходила все ближче. Граф Ігва кинув погляд на вершину бархана. Хоробрий лицар продовжував уражати ворогів, але їх ставало дедалі більше. Ось один із мертвяків вчепився воїну в руку, інший навалився на щит, насадивши власну грудну клітку на шипи, але почвара й не думала скаржитися. Навпаки, схопила лицаря за шию і тягнула до себе, намагаючись дотягнутися пащею до голови людини.

Через два удари серця вороги збили лицаря з ніг і гуртом навалилися на нього. Верески безпорадного ідіота, який уявив себе богом війни Аресом, було чути майже хвилину. Мабуть, почвари ніяк не могли збагнути, як пробратися йому під обладунки.

Повз Ігоря пронеслися Німругріл, слідом Тамарзіріл і кінні стрільці:

– Назад! Усі назад!

– Тримайтеся дороги! Слідкуйте за смолоскипами!

Командувач пришпорив коня. Сьогодні вони вбили близько трьох тисяч ворогів, а самі при цьому втратили щонайбільше півсотні бійців і кількох ідіотів.

«Нічого! – подумав Ігор. – Завтра буде легше!»

Глава 2. Руїни малого містечка

Ніч пролетіла непомітно. Ігор намагався спати в сідлі, уривками ловив дивні сновидіння, але майже одразу ж прокидався. Іншим воїнам було не легше. За ніч тричі міняли вершників на конях.

Посеред дороги вночі зустріли три вози з припасами, які рухалися назустріч війську. Одразу влаштували привал, нагодували й напоїли коней, розвели багаття й заварили гарячого чаю.

Після ситної їжі настрої у всіх покращився, але тепер на зміну голоду і спразі прийшла сонливість, яка серйозно заважала рухатися далі. Порожні вози були використані для транспортування ослаблих і поранених.

Незабаром вони нагнали першу половину війська. Уже під ранок залишки армії опинилися в руїнах маленького містечка з отруєним та засипаним колодязем.

Тут на них чекали обозники, Інгрід, яка виспалася, а також гарячий сніданок. Після нього військо заснуло, попередньо виставивши далекі дозори.

Ігор спав як убитий. Йому снилася Настя. Дівчина усміхалася і пускала чоловікові бісики, поверталася спиною, випнувши сідниці й розпушивши волосся. Вона щось говорила, заглядаючи Ігореві в очі, але він не міг розібрати ні слова. Тільки стежив за тонким дівочим пальчиком, яким вона гралася зі своєю косицею на скроні.

У якийсь момент Ігорю відкрилося її справжнє обличчя, жахлива сіра шкіра лякала, крізь темно-фіолетові губи проступили гострі ікла, за спиною лякали перетинчасті крила. Настя-нежить простягнула до Ігоря пазуристу руку, вивернула її долонею назовні й провела зовнішньою стороною по щоці чоловіка.

– Спи! – прошепотіла вона, немов змія, її моторошна посмішка нагадувала вискал. – Скоро ми будемо разом...

Істота потягнулася до вуст Ігоря, з-під губ, що розтягнулися в посмішці, проступили гострі загнуті ікла. У цей момент хтось наполегливо крикнув над самим вухом:

– Вставай! Нежить близько!

– Куди вже ближче, – пробурмотів Ігор, дивлячись у чорні очі істоти.

– Та прокинься ж ти, бевзю недолугий!

Щось боляче врізало Ігоря в щоку, вилиця занила від болю, і він застогнав, відчуваючи, як прокидається від дуже глибокого сну.

Хтось смикав командувача за плечі й кричав:

– Ігорю, вставай!

Граф Ігва насилу розліпив очі. Над ним схилилося обличчя розгніваної чарівниці, герцогині Інгрід.

– Ну, нарешті! – з полегшенням заявила вона, подивилася кудись поверх його голови й одразу наказала: – Підійміть його!

Ігор заморгав, спробував протерти очі, але його підхопили під руки й поставили на ноги. Мружачись від яскравого світла смолоскипів, Ігор потроху приходив до тями. Відблиски полум'я танцювали на суворих обличчях бородатих воїнів. У вуха, нарешті, проникли віддалені крики командирів, які намагалися привести військо в бойову готовність.

– Де Мирослав? – прохрипів граф Ігва, озираючись. – Я ж велів розбудити мене...

– Мертвяки вже дісталися до міста, – рывкнула Інгрід, – а він шукає свого слугу!

Ігор енергійно струснув головою, остаточно скидаючи обійми Морфея, і беззлобно прошепотів:

– Мегера.

– Що? – не зрозуміла герцогиня.

– Я кажу, мертвяки спокою не дають! – уже голосніше й чіткіше заявив Ігор. – Де Микола, Регнволд і Степан?

– Я тобі не підручна і не посильна. Сам іди й шукай їх, а я їду.

– Куди? – сторопів Ігор.

– У столицю!

– Ми потребуємо твоєї допомоги, – вигукнув він їй навздогін.

– Самі впораетесь, – озирнувшись, прошипіла Інгрід, потім повернулася до воїна, який підвів їй коня. – Сподіваюся, цього разу ти не будеш тікати від нежиті.

– Що? – не зрозумів чоловік.

– Мені набридло бачити твою пісню пику! – рывкнула чарівниця і розвернула коня.

– Побачимося в королеви, – хмикнув Ігор і перш ніж колишня дружина виплюнула чергову порцію отрути, підійшов і вдарив коня колишньої дружини по крупу, той миттєво рвонув із місця й понісся вперед несучи в темряву чарівницю, яка брудно лаялася.

– Ги-ги-ги! – вискалився охоронець зліва.

– Спритно ти її спровадив, воєводо! – підтримав його другий охоронець.

Ігор розвернувся і швидким кроком попрямував на східну околицю селища. Дорогою в напівтемряві йому зустрічалися дрібні групи воїнів, які спішно тягли уламки стін до лінії зіткнення.

На підході до місця розпочатої битви вже було чути утробні рики нежиті, люди кричали й лаялися. У світлі смолоскипів і вогнів проступили сонні опухлі обличчя похмурих воїнів. Багато хто кашляв, декого трясло і хитало від наслідків невідомої отрути.

– Схоже, ми не готові до бою, – насупився Ігор.

У відповідь на думки вголос охоронець зліва заявив:

– Степан, а потім і Микола намагалися будувати стіну, але воїни засипали на ходу...

– Угу, – підтакнув інший боєць, – втомлені бійці не працівники.

– А ви чого такі бадьорі? – пробурчав воєвода.

– А ми що не люди!? – образився другий боєць.

– Спали як убиті, – вискалився перший охоронець.

– Хм, – Ігор задумався. – Якщо всі настільки виснажилися, то і підготовка до бою велася з рук геть погано.

Ситуація прояснилася, коли всі троє дійшли до околиці.

Поперек дороги було навалено каміння, але висота цього «загородження» була не вище коліна.

– А що б вас! – вилаявся Ігор і подумав: – «Навряд чи в інших місцях ситуація має кращий вигляд».

Обороною командував Тамарзіріл. Що ще гірше – ні Степана, ні Регнволда з Миколою не було видно. Щоправда, і тварюки лізли через кам'яну подобу насипу поодинці. Основні сили нежиті поки не приспіли, і списники легко впоралися з першими хитливими ворогами.

Побачивши командувача, Німругріл вказав пальцем на Ігоря і закричав:

– Он він! З'явився!

Тамарзіріл перестав кричати на списників і рушив назустріч командувачу.

– Це що? – крикнув гном відразу. – Це хіба загородження? Ми про що домовлялися?

– Тихіше, друже мій! – осадив його Ігор. – Голова розколюється, і не в мене одного.

Майстер-коваль у розпачі махнув рукою і пробурчав:

– Зроби хоч що-небудь! Скоро мертвяки підуть суцільним потоком!

У наступні кілька хвилин Ігор намагався налагодити оборону і подбати про укріплення. Усі підрозділи армії перемішалися, люди безглуздо бігали з висунутими назовні язиками, намагаючись знайти своїх. Судячи з жвавості бійців, армія непогано відпочила і набралася сил.

Воевода наказав воїнам збиратися на околиці й тягати каміння зі зруйнованих стін до загородження. Арбалетників і стрільців проінструктував на тему підготовки до бою.

А тим часом потік мертвяків збільшився, все більше нежиті одночасно добиралося до строю списників. Перед ними вишикували шеренгу щитоносців.

Нарешті, з'явився Регнволд. Привітавшись з Ігорем, він доповів:

– Микола на лівому фланзі керує гвардійцями, Степан на правому вишикував лицарів.

– А ти чим зайнятий?

– Як і домовлялися вчора, моя справа готувати відхід, – Регнволд поморщився.

– Що не так? – зауважив Ігор.

– Людям не подобається втеча. Багато хто воліє... – він зам'явся, чим скористався командувач і ввернув:

– ...померти з честю?!

– Бігаємо, наче полохливі зайці! – кивнув охоронець зліва.

Ігор недобре зиркнув на нього і повернувся до графа, який намагався притримати коня, що гарцював.

– Втеча дозволила відірватися від ворога, перепочити й зайняти стратегічно вигідну позицію. Навіть твій кінь сьогодні виглядає прудким і повним сил.

– Неправильно це – від ворога бігати! – помотав головою все той же охоронець.

– Чув! – розсміявся кучерявий граф. – Так думає більшість воїнів.

– Нехай думають, що хочуть, – із роздратуванням заявив Ігор. – Головне, щоб мої накази виконували!

– Ще трохи й люди задумаються над тим, хто керує військом, – серйозно сказав Регнволд. – Я питав у інших – ніхто не чув ні про якого Спартака! Людям потрібні прості накази.

– На кшталт, стій і помри на місці!? – хмикнув Ігор і різко змінив тему: – Що в тебе з підготовкою?

– Коней готують, людей виділено для того, щоб завантажити припаси на вози. Думаю, частина обозу вже висунулася до оазису.

– Угу, – кивнув Ігор.

– Не стріляти, – закричав Тамарзіріл. – Бережіть стріли, дурні! Ми ж поки що самі справляємося.

Регнволд насупився і запитав:

– Інгрід поїхала з містечка першою... Це ти її відпустив?

– Вона некерована, робить, що забажає і вважає, що свою місію вже виконала. Думаю, нам не варто розраховувати на її допомогу.

Кучерявий граф кивнув командувачу і пришпорив коня.

Тим часом до містечка підійшли основні сили ворога. Мертвяки перли суцільним потоком, крокуючи пліч-о-пліч, вони одразу намагалися форсувати нагромадження каміння. Гора упокоєних тіл

біля загородження стрімко зростала, шеренги задкували, але поки справлялися з натиском ворога.

Ігор стежив за ордою мерців, сидячи в сідлі. Королівські війська закріпилися в руїнах маленького містечка і зустрічали ворога чим могли і як вміли. Тим часом незалучені воїни тягали каміння, споруджуючи другу лінію оборони.

– Заміна! – закричав Тамарзіріл.

«Ротація списників пройшла поки штатно», – зауважив Ігор. – «Коли мертвяки будуть накопичуватися перед щитоносцями, заміна буде пов'язана з невеликими втратами».

Другу лінію укріплень зуміли спорудити в найкоротші терміни. Благо матеріалу в руїнах було вдосталь. Тепер поперек вулиць і провулків утворилася кам'яна стіна заввишки півтора метра. Не дуже міцна і надійна, зате краща за ту, що створили без участі воєводи.

Після цього Ігор наказав обладнати позиції для стрільців.

Туди-сюди метушилися посильні з доповідями від Степана і Миколи. Ті повідомляли, що поки що на флангах спокійніше, ніж у центрі біля дороги, але командувач був упевнений, що це зміниться, коли потік мертвяків досягне максимальної щільності.

– Заміна! – знову закричав Тамарзіріл.

Цього разу під час ротації списників одного зі щитоносців висмикнули з ладу і за лічені секунди порвали на очах у першої шеренги.

– Стояти не рипатися! Усім зберігати стрій! – надривався гном.

На той час з темряви регулярно з'являлося стільки мерців, що бійці не встигали їх убивати. Нежить накопичувалася перед щитоносцями, в армії мертвяків почала з'являтися глибина строю. Поки вона становила два-три ряди й натиск почвар не становив великої небезпеки.

Однак втрат зазнавали й королівські війська. Час від часу, вороги висмикували з ладу щитоносців і мечників.

Ігор під'їхав до Тамарзіріла і запитав:

– Скільки ви ще протримаєтеся?

– Сам подивися! – запропонував гном, вказуючи на відстань, що залишилася до другої лінії.

Подекуди до другого укріплення залишалося вісім кроків. В інших місцях ця відстань була трохи більшою, але ніде не перевищувала десяти кроків.

– До наступної заміни протримаєтеся? – уточнив Ігор.

– Так, – прохрипів гном, який до того накричався, що постраждали його голосові зв'язки. – Тільки нехай наш відхід за стіну прикривають стрілки!

– Добре! – кивнув Ігор.

Глава 3. Знекровлена столиця

Василь, як радник королеви, був присутній на черговому прийнятті делегації гномів. Дивно як можна було помилятися щодо них. У творах великого професора і засновника фентезі Толкієна гноми здавалися землянину милими та з усіх боків позитивними хлопцями. Насправді ж виявилось, що представники підгірного народу є запеклими аферистами й відчайдушними торгашами. Задобривши королеву дарами й обіцянками, вони почали методично обчищати королівську скарбницю. Ось і зараз майстер будівельник розкручував королеву на чергові витрати, а його одноплемінник, посол короля Ар-Бундора, мило так посміхався і всіляко згладжував кути, щедро змазував медом гіркі пігулки, які слід було проковтнути королівському скарбникові й самому Василю.

– Так це ж формений грабіж! – не витримав Василь, обурившись черговій зухвалій пропозиції хитрих гномів.

– Ну, тоді вибачте мені, шановний раднику Василю, але хто ж вам задарма буде відновлювати королівський замок і столицю? – Кхаузідаріл картинно розвів руками й посміхнувся у свою густу бороду, оголивши низку нерівних зубів.

– І ви ще називаєте це задарма? – вигукнув кучерявий чоловік, вражений гномівським фарсом до глибини душі.

– А де вам запропонують вигідніші умови? – запитанням на запитання відповів сивобородий майстер будівельник.

– Земля в столиці коштує чималих грошей! – нагадав радник і, поправивши окуляри, додав: – А ви вимагаєте як плату весь північний квартал!

– Зовсім ні! – усміхнувся посол. – Ми говоримо не про міський квартал, а про його руїни! Ми просимо те, що доведеться розчищати, перш ніж там що-небудь можна буде побудувати! Ви тільки уявіть, у скільки нам обійдеться розчищення цих руїн!

Василь у відчаї закотив очі й вдарив себе по колінах. Проклятий усміхнений коротун на все мав готову відповідь. Як же Василю не вистачало земляка Ігоря, здатного вміло торгуватися і знаходити звичайнісінькі рішення в найбільш незвичайних ситуаціях.

– Але ж каміння і дерев'яні балки в цих руїнах є цінним будівельним матеріалом, – прийшов на допомогу колезі королівський скарбник.

– Безумовно, – обидва коротуни з превеликим задоволенням посміхнулися, а Кхаузідаріл ще й додав, – проте вони сильно обгоріли, якість матеріалів вельми сумнівна.

– Справді?! – кучерявий чоловік в окулярах схопився зі свого місця. – Вам не гірше за мене відомо, що камінь не горить, дорогий Кхаузідаріле!

Посол зневажливо хмикнув і звернувся до королеви Естер:

– Моя королево, краще за гномів ніхто не знається на камені, на металах і на будівництві! – сказав він з усією можливою впевненістю в голосі, а потім повернувся до своїх одноплемінників, що сиділи за столом переговорів, і запитав: – Правильно я кажу, брати мої?

– Та-а-а-а-к!

- Та-а-к.

- Звісно, – на всі лади зашуміли коротуни.

Один із майстрів ще й ввернув із цієї нагоди пафосну промову:

– Тільки ми, підгірний народ, який здавна розмовляє з камінням, володіє справжньою рунною магією! Тільки гноми здатні побудувати стіни, які неможливо зруйнувати!

Кхаузідаріл намагався форсувати ухвалення королевою рішення, поки на його боці ще залишалися аргументи:

– Ми вважаємо, що настільки мудра і настільки ж прекрасна королева зможе прийняти єдине правильне рішення, яке гарантує її замку найбільшу міцність і довговічність!

Естер жестом зупинила будь-які спроби підказати їй що-небудь. Васько плюхнувся на своє місце праворуч від королеви й благально втупився на неї, сподіваючись на королівську розсудливість. Повелителька Кварта старанно ігнорувала його спроби привернути до себе увагу.

У переговорах, які почалися відразу після обіду, Естер майже не брала участі. І ось тепер настав час узяти на себе відповідальність за ухвалення рішення. Відверто кажучи, весь цей час, від обіду і до вечері, вона нудьгувала. Усі ці торгові та будівельні справи були їй абсолютно байдужі. Свого часу батько намагався пробудити в ній хоч якийсь, нехай навіть віддалене, бажання до навчання купецької справи, але так і не досяг успіху. Естер бракувало і посидючості, і терпіння, щоб набути необхідних знань.

Гноми дружно втупилися на королеву, а їхній головний будівничий так взагалі нахабно постукував кісточками пальців по стільниці. Слід було виважено підійти до укладення договору. І хоч гноми стверджували, що угода чесна, ручалися за якість своєї роботи, обіцяли впоратися в немислимо короткі строки, проте Естер розуміла, що просять вони за це непомірно багато. Цілий квартал міста за старих часів міг коштувати не менше мільйона золотом. Це було, як пояснив їй Василь, продиктовано дефіцитом міської землі, що була розташована всередині міських мурів. Нині, коли частина громадян загинула в боях із кочівниками й армією чаклуна Фрікса, а іншу частину громадян міста просто забрали в полон, а потім перетворили на нежить, нерухомості й вільної землі вистачало. Ціни на неї впали, оскільки люди неймовірно збідніли після двох воєн, розрухи й лиха, що наступили за ними.

Тепер і посол нетерпляче побарабанив пальцями по столу. Мовчання затягнулося, врешті-решт Естер, важко зітхнувши, сказала:

– Я приймаю ваші умови, – королева встала, слуга з полегшенням відсунув її стілець, переговори йшли занадто довго, а вечеряти хотілося так, що живіт до хребта прилип.

Гноми дружно схопилися на свої коротенькі ніжки й разом заволали:

– Хай живе мудра королева!

Однак на душі в Естер не було жодного відчуття радості, а коли вона побачила обличчя засмученого й виснаженого боданням із гномами Василя, то зрозуміла, що її рішення коштуватиме Кварту дуже дорого.

*

Василь та Естер перейшли до кабінету правительки Кварту.

– Ти не задоволений? – запитала Естер, коли вони залишилися наодинці.

– Ти вчинила так, як вчинила. Ти королева і не зобов'язана звітувати перед своїм радником. Я не можу тебе звинувачувати, я звинувачую себе, – чоловік провів руками по своїх кучерях, ніби це могло позбавити його накопиченої втоми й головного болю. – Якби тут був мій друг Ігор, то вже він би знайшов спосіб, як поставити цих гномів на місце!

– Васю! Не звинувачуй себе, – Естер ніжно погладила чоловіка по щоці. – У мене не було іншого вибору. Крім того, ти ж знаєш, що я цінюю твою мудрість і твої поради. І про друга свого не треба згадувати, ще невідомо, чи повернеться він із походу!

– Не кажи так, Естер. Він потрібен нам, потрібен країні та тобі він теж потрібен, хоч і проявляє іноді свою впертість.

– Ти хотів сказати неповагу до правительки!? – вона хитро посміхнулася.

– Це не з неповаги, а від того, що на нього тисне відповідальність. Він хоче зробити все якнайкраще! Хоче зберегти тобі людей!

– Васю, ну що мені люди? – вона лукаво подивилася на нього. – Дівки ще народять!

– Ти зрозумій, для нього людське життя є найважливішою цінністю, яка є вищою, ніж срібло і золото.

– Тому він погодився заплатити за свою Інгрід стільки срібла? – іронічно зауважила Естер. – Ти такий милий, коли хвилюєшся і піклуєшся про свого товариша!

Кучерявий хлопець в окулярах не знайшов, що відповісти, а королева присунулася до нього і повернула його голову до себе. Він знехотя подивився їй в очі, Естер тільки цього й чекала, усміхнулася, хижо оголивши зуби, і впилася губами, обвиваючи шию свого радника руками. Василь відповів на поцілунок, спробував перервати його, але вона не дозволила, тоді він притягнув її до себе, та так, що жінка в його руках млосно застогнала.

*

У кабінеті в королеви було душно, бо його вікна тримали зачиненими, щоб не чути образливу лайку. Розлючений багатоголосий натовп кричав і щось вимагав. Звідси не можна було розібрати, що вони кричали, зате шум за кілька днів добряче набрид усім. Порада, яку дав Василь королеві, не допомогла. Люди не побажали розійтися.

– І що тепер?

– Може ще трохи почекати? – боязко запитав молодий радник.

– Боюся, люди готові стояти до кінця! – королівський маг сумно похитав головою.

– Може їм що-небудь пообіцяти? – Естер аж перекосило від власної пропозиції.

«Де це бачено, щоб королева служила своїм підданим?!»

Василь і господиня втупилися на рішуче налаштованого білобородого мага. Той сумно зітхнув, ніби всім своїм виглядом показуючи: «Невже вам, молодим, усе потрібно детально розжовувати!?».

– На жаль, моя пані, народ усе частіше відвідують видіння. Вони вважають, що у видіннях їх відвідує богиня, яка кличе їх у краще життя.

– Чому ж я її не бачу? Або ось, наприклад, Василь, або ось, ти?! Чому їх бачить тільки чернь?

– Мабуть, ми вже в кращому житті! – маг гірко усміхнувся.

– Ти чув промови їхніх лідерів? – Василь суворо подивився на старого. – Чого вони хочуть?

– Хочуть зустрічі з богинею, хочуть, щоб вона розв'язувала їхні проблеми...

Старий заткнувся і замовк.

– Ну, то нехай собі хочуть! – вигукнула королева, гнівно зсунувши брови. – Я тут до чого?

– Адже раніше вони сподівалися тільки на тебе, моя пані! – маг чемно схилив голову.

– Тобто тепер я їм не потрібна, виходить? – здивувалася Естер.

– Останнім часом люди дедалі частіше згадують свою королеву у зв'язку зі збільшеними податками, розрухою, неврожаями, відсутністю роботи та почастищенням грабежу й насильства, – старий покійно вклонився, справедливо чекаючи її гніву.

Жінка вже зібралася було висловити йому кілька невтїшних слів, але Василь поклав їй руку на передпліччя і сказав:

– Що ти пропонуєш? Ми ж не можемо скасувати податки, розпустити армію і міську варту!

– Тіпун тобі на язик! – вилаялася Естер.

– Але саме цього хоче народ, – вирвалося в мага. – Вони не бажають платити податки, вони хочуть, щоб ними правила богиня.

– Так, звідки вона тільки взялася!? – обурилася жінка.

Запанувало тяжке мовчання, в якому стало виразно чути скандування натовпу:

– Королеву на галеру! Королеву на галеру!

Естер закусила губу, стиснула кулаки й гнівно промовила:

– Ми повинні їм що-небудь пообіцяти, а коли повернеться моя армія, тоді я покажу їм такі галери!

– А якщо армія не повернеться? – маг нахилив голову набік, чекаючи на усвідомлення.

Королева з жахом завмерла, її погляд на мить засклянів, а потім вона в розпачі заламала свої руки й завила:

– Що це за напасть така?! Все навколо мене валиться і руйнується! Я не можу постійно жити в страху! Я боюся за своїх дітей!

Естер не соромлячись співрозмовників заплакала. Її раптова слабкість шокувала радників, вони застигли в нерішучості. Нарешті, Василь поворухнувся і сказав:

– Не хвилюйся, моя королево! Це просто якийсь масовий психоз! Я розберуся з цим! – молодий радник погладив її по плечу, а потім різко встав і швидким кроком попрямував до виходу.

*

До кабінету Василь повернувся з порваним рукавом і садном на лобі. Переговори з черню пройшли не найкращим чином, охоронці й королівські слуги майже нічого не могли вдіяти з натовпом, що розбушувався.

– Милый! З тобою все гаразд!? – королева кинулася до нього від вікна, біля якого вона його чекала, пробігла через увесь кабінет, обійняла за плечі та притиснула до себе. Потім подивилася йому в обличчя.

– Я в порядку, – тремтячим голосом відповів молодий радник. – Відбувся кількома подряпинами та забоями.

– Що сталося?

– Вони погодилися розійтися, якщо ти пообіцяєш побудувати храм для їхньої богині!

– Що? – в жаху вигукнула жінка.

– Святилище, де вони зможуть приносити їй свої молитви й пожертви! – пояснив Василь.

Естер відчайдушно розмірковувала. Сама ідея що-небудь зробити за вказівкою черні, не подобалася їй.

«Я повинна піти на поступки, щоб кинути цим голодним і злим псам смачну кістку! Але будувати святилище в столиці, де повинні

шанувати правителів Кварта, мене, а не якусь богиню – це вже занадто навіть для цієї безвиході!»

Так їй здалося спочатку, а потім вона заморгала, в очі їй впали садна і відірваний рукав молодого красеня Васька.

«Чоловік мужньо переніс спілкування з бурхливим натовпом, а що було б зі мною? Чи змогла б я ось так довести справу до розв'язки, не втративши при цьому свою гідність і честь?! Що б зі мною зробив розлючений натовп, якби я опинилася в руках озлобленої та голодної черні?!»

Естер з жахом охнула і поспішно закивала головою:

– Добре, тільки б вони розійшлися по домівках! – зарюмсала жінка, її очі наповнилися сльозами.

Василь поправив окуляри на носі й поплескав її по плечу.

– Не хвилюйся, моя королево! І приготуйся! – він обережно взяв її долоню у свої руки.

– До чого?

– Тобі доведеться вийти до них просто зараз і з кріпосної стіни пообіцяти їм, що будівництво храму почнеться вже завтра!

– Ні! – Естер здригнулася всім тілом, злякалася і замотала головою.

– Це не нашкодить тобі, люба! Я буду поруч із тобою! Потрібно лише голосно пообіцяти, що храм буде побудований на головній площі міста!

Королева насилу проковтнула клубок, який немов їжак влаштувався в горлі, а потім приречено кивнула головою.

Глава 4. Заступництво Богині

Василь із тремором і страхом вийшов із воріт королівського замку. Його супроводжували звичайні слуги, які мали допомогти королівському раднику з розміткою фундаментів.

«Раніше цим займався земляк Ігор», - пригадав він і поправив окуляри на перенісці. Василь не спав усю ніч, створював перші начерки план-проєкту величного храму.

«По-іншому збунтований народ не заспокоїти», – думав радник.

Трохи раніше в бік піщаного кар'єру вийшов довгий караван порожніх возів, а з королівської гавані в бік Ігви відплив королівський флот, який мав привезти з міста на півночі цемент і щебінь. За королівськими кораблями пішли купецькі пузаті човни з однією щоглою, яким було обіцяно чималу винагороду за рейс з Ігви до столиці. Більшості слід було привезти сюди той самий щебінь і цемент. Але були також і ті, хто мали доправити сюди дошки, цвяхи, інші необхідні матеріали та інструменти для майбутнього будівництва. Однак найціннішим з усього привезеного сюди буде Серафим або, в гіршому разі, один з його заступників! Саме така людина, а також інші будівельники зможуть швидко організувати будівництво храму з бетону!

Василь ішов, зустрічаючи навколо гнівні обличчя черні, й думав:

«Як же мені протриматися до прибуття майстрів? У принципі, весь цей час можна рити фундаменти, аби тільки чернь не озвіріла!»

Радник озирнувся на віз, у якому лежали заступи, кайла та лопати. Позаду нього йшли зігнані з усього замку розпечені слуги. Ті з жахом поглядали на великі групи бідняків, які з ненавистю зиркали на пристойний одяг королівських службовців.

За найближчим поворотом дороги процесії перегородили серйозні на вигляд хлопці з сокирами й дубинами в руках. Деякі до того ж носили на поясі по парі ножів. Молодий і невисокий радник проковтнув клубок, що підступив до горла, вирішивши не подавати знаку, що до смерті наляканий войовничо налаштованими людьми.

– Куди це ви зібралися? – голосно звернувся до Василя один із тутешніх лідерів із величезною дубиною на плечі.

– Ми прямуємо виконувати волю королеви Естер.

Відповідь Василя не знайшла відгуку серед цих підозріло налаштованих людей.

– Що? Яка така королева?! – обурився громило з двома маленькими ножами на поясі. – Не знаємо ми ніякої королеви, і знати не бажаємо! Забирайся звідси, поки ми тебе не познайомили з місцевими щурами в смердючій канаві!

– Зачекайте! – владний голос належав щуплому і зморшкуватому сивочолому старому. Він протиснувся крізь низку громил, став попереду, подивився у віз, і тільки потім усміхнувся королівському раднику широкою усмішкою. – Вітаємо тебе, Василю! То ти кажеш, тебе послала Естер?

– Так і є! Вона наказала мені простежити за виконанням її королівської волі! Ось ми і йдемо на головну площу, щоб почати будівництво храму для вашої богині.

– Угу, – старий лукаво посміхнувся, його очі переможно блиснули й одразу згасли.

Він пригладив довге неслухняне пасмо, що вибилося назовні з сивого волосся. Старий зачісував його назад. Кивнувши Василю, він недбало і пафосно заявив:

– Йдіть за мною, я надаю тобі, а також твоїм людям захист і заступництво нашої богині!

Він зі значенням подивився громилам в очі, ті, нарешті, перейнялися, а старий, не чекаючи на відповідь Василя, повернувся і бадьорою ходою пішов прямо до головної площі Кварта. Мугиряки з різноманітною дешевою зброєю пішли за ним. Тепер, рухаючись за цим, непримітним, на перший погляд, старим, Василь помічав лише доброзичливі усмішки присутніх на вулицях людей, щоправда, адресовані вони були саме цьому усміхненому й хитромудрому старому.

За час учорашніх переговорів королівський радник зрозумів, що серед усього цього натовпу немає більш цілеспрямованої людини, ніж

цей сивочолий вагажок черні. Він так і заявив королівському раднику:

– З волі присутніх людей, храм богині буде побудований незалежно від того, захоче цього королева Естер чи ні. І якщо знадобиться, люди по камінцях розберуть увесь замок, але храм однаково буде збудовано!

І худорлявий коханець королеви був упевнений, що якби старий віддав такий наказ учора, коли перед королівським замком вирували неабиякі пристрасті, натовп би так і вчинив.

Коли процесія опинилася на головній площі столиці, одного слова лідера черні виявилось достатньо, щоб розігнати всіх роззяв і перехожих, очистивши, таким чином, весь простір між високими будинками.

Тут старий повернувся до Василя і спокійно сказав:

– Богині буде приємно, якщо Її храм виявиться вищим за будь-яку з цих споруд! А щоб уберегти його від пожежі, стіни слід зробити кам'яними!

– Поглянь-но сюди, шановний.

– Трохим, – підказав старий.

– Так, Трохим, – Василь кивнув і розгорнув величезний аркуш паперу, на якому від руки та за допомогою лінійки було накреслено гігантський докладний малюнок майбутнього храму.

Старий з цікавістю втупився в зображення і відразу ж завмер. По його обличчю нічого не можна було зрозуміти, зате його очі швидко забігали з боку в бік.

– На те, щоб звести такий великий храм, знадобиться не менше десяти років! – резюмував він. – А люди стільки чекати не схочуть!

– Трохиме, це інші будували б його так довго! Я ж збудую його за рік чи два, – Василь понизив голос і вказав на ліву частину малюнка. – А щоб люди могли вже незабаром приносити жертви й здійснювати

інші обряди, ми спершу побудуємо ось цю невелику дерев'яну капицю.

– А ось це що? – Старий вказав на велику вежу, яка знаходилася з іншого боку від храму і стояла окремо від нього.

– Це дзвіниця, – пояснив збентежений Василь.

– А що таке дзвіниця? – не зрозумів Трохим.

«Це ж треба, хай йому грець!» Василь вилаявся про себе, проклинаючи своє бажання зробити все за вищим розрядом. Він робив малюнок виходячи зі своїх спогадів про те, якими були храмові комплекси земного типу. І тепер так вийшло, що він домалював собі зайву роботу.

– Це додаткова опція, яку при великому бажанні громади можна звести за пожертви боголюбивих городян, – одразу знайшовся молодий радник.

– Навіщо вона? – з усмішкою запитав Трохим.

– А! Але ж це для того, щоб установити всередині під самим куполом вежі дзвін, який буде дзвонити, закликаючи парафіян на службу, присвячену богині!

– О! – старий із повагою подивився на Василя, потім усміхнувся і запитав: – Скільки?

– Що?

– Скільки потрібно грошей, щоб ти й цю дзвіницю побудував?

– П'ятсот золотих монет, – повідомив Василь, не замислюючись, потім схаменувся і додав: – Але це без вартості дзвонів.

– Скільки?

– Для відливу дзвона треба б ще п'ятсот золотих монет зібрати, – молодий радник поправив окуляри на переніссі та, знову схаменувшись, додав: – але це без установки!

– Угу, – кивнув Трохим. – Нічого, з установкою ми якось самі впораємося. У нас людей багато.

Тепер уже посміхався Василь.

«Ага, як же! Впораються вони з махиною загальною вагою дофіга сотень кіло! Ось тоді я вимагатиму чергову плату за хитрий спосіб підйому дзвона на вежу».

Василь подумки потирив руки.

– Ну, що хлопці! Починаємо планування каплиці! – молодий радник почав роздавати вказівки королівським слугам.

Трохим йому не заважав, але уважно стежив за всіма діями Василя. Тільки тоді, коли він крадькома, з-за плеча королівського радника, дивився на малюнок величного храму, його очі блищали від щастя.

*

Тієї ночі, після всіх слів кохання, палких обіймів, солодких поцілунків і пристрасного сексу, Василь уперше залишився в Естер у кімнаті, а точніше в її ліжку. Раніше вони, немов коханці на одну ніч, розлучалися одразу після того, як вгамовували свою хіть.

Сьогодні все змінилося. Молодий радник побачив це в очах королеви, у виразі її обличчя, у відчайдушному крику, коли вона побачила його живим і неушкодженим. Тепер жінка, нарешті, заспокоїлася і повірила, що чернь більше не загрожуватиме королівській родині.

Після всього, що сталося, після того, як Естер прошепотіла Василеві, що хоче народити від нього дитину, молодому раднику більше не було потреби ховатися і вдавати, що між ними нічого не відбувається.

Землянин подивився на щасливу жінку. Естер тихо сопіла поруч на сусідній подушці, поклавши свою руку коханцеві на груди. Вона ледве помітно, лише куточками свого рота, усміхалася.

«Це буде дивно і незвично, коли я відчую себе батьком нашої дитини».

Востаннє, коли Анька сказала йому, що вагітна, Василь не знав, що робити.

«Гарненьке обличчя колишньої подруги з порожньою головою та суцільними забаганками не зробить її хорошою дружиною», – вирішив тоді землянин і втік з Ігви. А тут ще такий вдалий привід підвернувся – війна з чаклунами! Відтоді Василь намагався не думати про бідну дівчину, яка носила в животі його дитину і від якої він утік.

Ні, звісно, землянин дбав про те, щоб Аньці всього вистачало. Висилав гроші та цікавився станом її здоров'я, але зараз настав момент, коли Василь усвідомив, що існування такої дитини й коханки з Ігви може змінити ставлення королеви до свого радника.

«Напевно, Естер краще не знати про дитину в Ігві. А про саму дитину і її матір я вже якось подбаю!»

З цією думкою Василь і заснув в обіймах коханої жінки.

Глава 5. Нерівна битва

Нічний бій тривав у потрібному ключі, але мертвяки все накопичувалися, глибина їхнього строю зросла до п'яти рядів, натиск ворога змусив шеренги оборонців задкувати.

Ігор вчепився в поводи, спостерігаючи як відстань до другої лінії оборони тане на очах.

– Бий! – наказав командувач дзвонареві.

Той подав сигнал для стрільців. У ворога полетіли стріли й болти. Задня шеренга списників одразу поспішно полізла на півтораметрову стіну.

Ось одна лінія забралася наверх і спустилася з протилежного боку, ось друга лінія списників перебралася через стіну. Град стріл і болтів порідшав досить швидко, тож щитоносці перебиралися через стіну, ризикуючи життями.

Нежить, відчуваючи, як здобич вислизає, збожеволіли ще більше, навалилися всією своєю чималою масою. Тут і там щитоносців стягували зі стіни. Близько десяти воїнів уже загинули під час спроби забратися на неї.

– Тамарзіріле! – закричав охоронець майстра-коваля, який забарився під час підйому на стіну.

Маленький зріст гнома зіграв із ним злий жарт. Мертвяки вчепилися йому в ноги й тепер тягнули його зі стіни. До товариша кинувся майстер-коваль і Ігор миттєво напружився.

Тамарзіріл пробіг стіною до місця, де прихопили Німругріла.

– Допоможи! – кричав рудобородий гном, але камінь, за який він тримався, вивернувся з кладки раніше, ніж майстер-коваль встиг вхопитися за руку свого охоронця.

– Ні, тільки не це! – прошепотіли губи воєводи, коли Тамарзіріл вихопив меч і... стрибнув униз.

– Насеру твоїй матері! – вилаявся Ігор і скомандував, вказуючи рукою на місце падіння обох гномів: – Стрілки! Вогонь! Вогонь! – наказав: - Вершників Регнволда сюди! - а сам похолов від жаху, щелепи стиснулися, зуби заскреготіли один об одного.

Низькорослих гномів за стіною не було видно, а кінь мчав командувача до місця, де розгорталася драма. Воєвода незграбно перескочив на парапет – важкі обладунки обмежували його рухи. Поруч свистіли стріли й болти. Арбалетники й лучники, що засіли на навколишніх руїнах, виконували наказ, вроздріб обстрілюючи мерців у зазначеній ділянці.

З височини Ігор бачив Тамарзіріла, який, ховаючись за щитом, розмахував своїм широким мечем. Списники намагалися бити з-за стіни, але користі від цього було небагато, оскільки нежить зуміла відтягнути Німругріла на кілька кроків від кам'яної перешкоди.

– Навіщо, дурню?! – лаявся воєвода, стягуючи мотузку із сідла, наказав: – В'яжи!

Переляканий лучник, що опинився поруч, обгорнув навколо талії та грудей Ігоря два кола, потім почав в'язати вузли тремтячими руками.

– Арррр! – гарчав Тамарзіріл, відбиваючись щитом і мечем від ворогів, які лізли звідусіль.

– Гхрррр! – утробно бурчала поріділа нежить, намагаючись дістатися до гнома і його товариша, який повзав у ногах майстра-коваля із закривавленим обличчям.

Мертвяк вхопився за край гномівського щита, одразу отримав вістря по зап'ястях, невдоволено захрипів, оголивши ікла, і прийняв болт у роззявлену пащу.

Тамарзіріл крутився перед Німгругілом, бив на всі боки та не завжди встигав закритися щитом. Від ударів почвар його хитало, але він міцно тримався на ногах, покладаючись на міць власних обладунків.

Позаду списників з'явилися перші вершники з луками, трохи далі мчали інші кінні лучники загону Регнволда, а за ними показався шолом самого графа.

Тамарзіріл задкував, навколо просвістіли стріли й болти, прорідивши натовп мертвяків навколо гнома.

Біля майстра з правого боку щось гучно гримнулося на землю. Тамарзіріл сіпнувся було, але вчасно схаменувся.

– Це я! – крикнув Ігор, опинившись унизу.

Його шабля одразу ж встромилася в супротивника праворуч, розпорола йому підборіддя і під кутом догори увійшла на чверть своєї довжини, піднявши шолом нежиті на добру долоню. Мертвяк осів купою гнилого м'яса.

Хтось за стіною кричав:

- Воєвода за стіною!

- Стріляйте в голову, сучі діти! – волав слуга Мирослав.

Почувся наказ Регнволда:

- Кидайте гному мотузку!

Тамарзіріл відбивався від ворогів ліворуч, а воєвода бився з тими, що були праворуч. Тим часом мотузкою втягнули нагору закривавленого Німругріла.

У цей момент величезне чудовисько атакувало обох Провідників. Його важка сокира з гудінням пішла донизу, гном відштовхнув Ігоря, а сам відстрибнув ліворуч, сокира врізалася в землю, висікла сніп іскор із підвернутого каміння, здійняла пил у повітря й повільно поповзла назад, до буркотливого чудовиська.

– Лізь на стіну! – наказав Ігор гному, відбиваючи шаблею спис.

Піт струмками стікав по обличчю Тамарзіріла, борода змокла і злиплася, вуса виглядали не краще. Короткий, але інтенсивний бій забрав в гнома багато сил. Він увігнав меч в очну ямку одної почвари, прийняв удар полуторного меча на щит, зі стіни свого тисячника підтримали списники. Кінні лучники залпом прорідили найближчих почвар, а тим часом Тамарзіріл уперся спиною в кам'яну стіну, став ногою у петлю, захопився за мотузку і хрипко крикнув:

- Тягни!

Клинки в руках воєводи танцювали й виводили химерні кренделі, вороги падали, а граф Ігва маневрував, під натиском мерців.

– Клятий вилупок! – Ігор знову ухилився від величезної сокири, пробив кинджалом у вухо найближчій почварі, шабля вкотре відбила удар ворожого списа.

Десь над ним закричали:

- Тягни!

Мотузка натягнулася та підхопила воєводу попід руки. Почвари відчайдушно кинулися за людиною, по броні заскреготіли дві пари кігтів, схопилися за мотузку і воєвода, впавши на ноги, – ...чорт! –

видихнув він, коли мотузка, розсічена надвоє пазурами, впала вниз, махнувши на прощання двома хвостиками-кінцями.

– Ні, – видихнув воєвода і вилаявся, коли велетенське чудовисько вирішило вдарити інакше, ніж минулого разу.

Метушня за стіною продовжувалася. Час від часу галас перекрикували командири:

- Приготуватися до залпу за моєю командою!

Від правого плеча величезної потвори опускалася сокира, широке лезо пішло навскіс, а потім убік і донизу, Ігор викрутився і стрибнув, але виступ сталевого наплічника зачепило і одразу зрубало, немов ніж краєчок свічки. Зброя ворога пішла вниз, потім вирівнялася і полетіла по колу далі, розрубуючи на частини одразу трьох мертвяків.

Ухилення від удару призвело до втрати рівноваги, внаслідок якої Ігор опинився в обіймах кількох почвар. Ті вчепилися в нього пазурами, один із мертвяків спробував стиснути щелепи на передпліччі, ікла натиснули на нарукавник, Ігор закричав:

– Лайно!

Рука з шаблею міцно зав'язла в пазурах і зубах найближчої нежиті, ікла скреготали по сталевому захисту, вишукуючи слабке місце. Інші мерці підбиралися до ніг.

Воєвода вдарив коліном у морду найближчій тварюці, зім'яв ніс і розніс вилицю, та хрюкнула й осіла, одразу ж вивернувся й ударив кинджалом у голову почвари, яка повністю блокувала праву руку. Від напруження і поспіху промахнувся, кинджал пройшовся щелепою, розвернув обидві щоки та зніс пару-трійку зубів, однак мерця це лише підбадьорило.

Зовсім поруч чудовисько, усипане стрілами й болтами, осіло на землю із стрілою у пащі.

– Ігорю, ближче до стіни! – кричали молодші командири, оскільки списники не дотягувались вістрям до ворогів.

– Прокляття! Чортові прилипали! – закричав командувач, коли ще одна почвара мертвою хваткою вчепилася в ліву ногу.

Усе, що залишалося Ігорю зараз, це під свист стріл відчайдушно колоти кинджалом. На плечі звалилася чергова тяжкість, воєвода рушив потилицею і додав броньованим ліктем, ворог осів, але повністю тиснути на спину не перестав. Граф ще раз ударив по ворогу, який утримував праву руку, цього разу кинджал пробив скроню, а почвара, що чіпко тримала людину, почала осідати, тягнучи за собою Ігоря.

Нежить, наче згряя бульдогів, хапалася за воєводу, чіплялася за руки й за ноги, навантажувала спину і плечі, намагалася дістатися до горла, надійно прикритого обладунком. Нерви у графа були вже на межі, непомірна важкість і біль від здавлювання кінцівок змусили Ігоря заволати від жаху і болю:

– А-а-а-а-а!

Разом із криком виплеснулася частина енергії, адреналін стрімко спадав.

– Ближче до стіни! – кричали захисники, які не дотягувалися списами до місця сутички.

– Гхрррр! – утробно гарчали почвари, одна з них повисла на єдиній рухомій частині тіла людини.

М'язи лівої руки здулися, спробували скинути важкий тягар, але почвара тільки міцніше вхопилася в кінцівку, доки її зуби вчепилася в нарукавник. М'язи відмовлялися підкорятися, жили готові були порватися від науги.

– О-о-о-о-о, – застогнав Ігор, скутий з усіх боків.

Мертвяки, ніби кошенята, що зловили мишу, раділи знерухомленій здобичі, тягли донизу, щоб остаточно звалити людину в пісок.

«Якщо я впаду – мені кінець!» – промайнула думка в голові воєводи.

Страх скував його м'язи, всі думки командувача крутилися навколо безславної швидкої смерті, він почувався безпорадною дитиною, яку ось-ось розірвуть на частини голодні вовки.

- Тримайся!

Ліва рука з кинджалом раптом відчула себе вільніше, крізь тонку щілину шолома Ігор не міг побачити, що мерзотник завалюється зі стрілою в черепі, але навіть такого послаблення виявилось достатньо, щоб скористатися шансом.

Воєвода вдарив по голів'ям руків'я кинджала по черепу мертвяка, який скував ліву ногу, потім штрикнув ще одного у вухо і рвонувся до стіни, буквально тягнучи на собі і за собою мертвяків, що вчепилися.

За два кроки до стіни назустріч Ігорю вдарили списи, одразу стало трішки легше, і він попер уперед, надриваючись з останніх сил, не заспокоювався, поки не вдарився шоломом об стіну.

Він притулився до огорожі, почав відбиватися від тих мерців, які вчепилися в ноги й тулуб, зверху били списи товаришів.

– Не смикайся і постарайся не здіймати руки вгору! – заволав зверху Тамарзіріл. – Інакше тебе можуть поранити списом!

Ігор махав шаблею і кинджалом, намагаючись тримати ворогів на відстані, списи робили свою справу, біля ніг падали упокоєні трупи.

- Бий! Бий! – волали списники.

– Вогонь! – рявкнули за стіною.

З півтора десятки почвар впали зі стрілами в черепах. Ігор схопив рятівну нитку в ліву руку і намотав мотузку на латну рукавицю і передпліччя.

– Тягни, тягни! – закричав він.

За стіною заіржав кінь, чергова огидна почвара простягнула руку, і Ігор рубанув по товстих пальцях шаблею, зніс два відростки, але рука продовжувала тягнутися до шиї людини.

– Проклята гидь! – закричав Ігор, розуміючи, що немає жодного сенсу рубати пальці величезному мертвяку, стрибнув убік і заніс шаблю...

У цей момент мотузка з небезпечним тріском натягнулася, застогнала латна рукавиця, стягнула нарукавник разом із передпліччям... Ігоря смикнуло і потягнуло угору, вивертаючи кисть, лікоть і передпліччя. Він з усієї сили стрибнув угору, а далі його протягнуло камінням через огорожу, ледве не вирвавши руку з плечового суглоба. Від навантаження зап'ястя й лікоть скрипнули, вибухнули гострим болем.

-У-у-у-у! – стогнав воєвода, коли від болю в очах потемніло.

Воєвода прогримів повз Тамарзіріла й епічно з гучним брязкотом впав зі стіни, натяг мотузки одразу ж послабився, вона провисла, й Ігор завмер на землі всередині купи подертих і подряпаних обладунків.

- Бий! Бий!

- Вершники! – заволав Регнволд. - На інший фланг!

– Я живий! Живий! – металося на язичку Ігоря, у роті відчувався солоний присмак.

Командувачу допомогли встати на ноги. Він відсунув забрало й озирнувся. Мотузка від його руки тягнулася до луки сідла, в якому сидів Мирослав. Його гордий погляд і широка усмішка говорили про те, що він дуже задоволений собою.

– Ти мені мало руку не відірвав! – крикнув воєвода, усмішка на фізіономії слуги миттєво згасла.

Одразу в очі впало закривавлене обличчя Німругріла. Рудобородий гном важко дихав і скиглив. Кігті нежиті залишили на

його шкірі кілька довгих і глибоких порізів, більшість кривавих борозен розполосували товсту шию гнома, безліч ран ховалося в густій рудій бороді.

Ігор, похитуючись, встав і пробурчав:

– Мирославе! Злазь із мого коня!

Слуга виконав наказ, допоміг Ігорю забратися в сідло.

Командувач подивився за стіну. Глибина ворожого строю сягнула шести рядів у центрі й була трохи меншою на флангах. Рідкісні вогні давали змогу побачити, що потік почвар ослаб і майже вичерпався.

Поруч виникла стурбована мордяка Тамарзіріла.

– Ти як, брате!?! – хрипко запитав він.

Було очевидно, що і йому пристойно дісталось. Чоловік насупився і звинувачувальним тоном відповів:

– Я там мало не всрався від страху, а все тому, що хтось порушив свої ж заповіді! Хіба не ти казав, що не можна залишати стрій і намагатися врятувати своїх товаришів?!

– Ем..., – спантеличено промукав гном.

– Яке покарання за такий проступок?

– Десять батогів... – невпевненим голосом пробурчав Тамарзіріл.

– Ще раз так зробиш, і я велю тебе відшмагати для науки іншим воїнам!

Гном скривився і, широко посміхнувшись, ткнув в Ігоря пальцем:

– Але ж тоді й тебе доведеться відшмагати, воєводо!

– Хм, – чоловік важко зітхнув і наказав: – Іди на своє місце, тисячнику! Скоро воїнам знадобиться заміна!